

Metody Realizacji Języków Programowania

Analiza składniowa zstępująca

Marcin Benke

MIM UW

11 grudnia 2014

Analiza syntaktyczna

- Analizator syntaktyczny (*parser*) jest funkcją sprawdzającą, czy dane słowo należy do języka i, jeśli tak, budującą drzewo struktury.
- Algorytm Youngera (CYK): $\mathcal{O}(n^3)$ i nie daje drzewa struktury.
- Istnieją efektywne algorytmy dla pewnych klas gramatyk.

Dwa zasadnicze podejścia:

- Top-down: próbujemy sparsować określoną konstrukcję (nieterminal); drzewo struktury budowane od korzenia do liści.
- Bottom-up: znajdujemy możliwe konstrukcje; drzewo budowane od liści do korzenia ze znalezionych kawałków.

Analiza składniowa zstępująca (top-down)

Schemat analizy możemy zapisać jako automat:

- Jeden stan, alfabet stosowy $\Gamma = N \cup T$, akceptacja pustym stosem.
- Na szczycie stosu $a \in T$:
  - jeśli na wejściu a — zdejmij ze stosu, wczytaj następny symbol.
  - wpp — błąd: oczekiwano a .
- Na szczycie stosu $A \in N$, na wejściu a :
  - wybieramy produkcję $A \rightarrow \alpha$ taką, że $a \in SELECT(A \rightarrow \alpha)$
  - na stosie zastępujemy A przez α

Powyższy automat ogląda jeden symbol z wejścia, ale łatwo go uogólnić na większą ich liczbę — automat LL(k).

Dla automatu deterministycznego, wybór produkcji jest ważny; zbiór symboli dla których wybieramy produkcję $A \rightarrow \alpha$ nazywamy $SELECT(A \rightarrow \alpha)$.

Zbiory *FIRST*

Notacja

Niech $w \in T^*$

$$k : w = \begin{cases} a_1 a_2 \dots a_k, & \text{jeśli } w = a_1 a_2 \dots a_k v \\ w\#, & \text{jeśli } |w| < k. \end{cases}$$

(pierwszych k znaków słowa w)

Definicja (*FIRST*)

Niech $w \in (T \cup N)^*$.

$$FIRST_k(w) = \{\alpha : \exists \beta \in T^*, w \rightarrow^* \beta, \alpha = k : \beta\}$$

(pierwsze k znaków słów wyprowadzalnych z w).

$$FIRST(w) = FIRST_1(w)$$

Zbiory *FOLLOW*

Definicja (*FOLLOW*)

Niech $w \in N$

$$FOLLOW_k(w) = \{\alpha : \exists \beta \in T^*, S \xrightarrow{*} \mu w \beta, \alpha = k : \beta\}$$

(pierwsze k znaków mogących wystąpić za w).

Gramatyki LL(k)

Czytając od Lewej, Lewostronny wywód, widzimy (k) symboli.

Definicja

Gramatyka jest LL(k), jeśli dla każdego lewostronnego wyprowadzenia

$$S \rightarrow^* wA\alpha \rightarrow w\beta\alpha \rightarrow^* wx$$

$$S \rightarrow^* wA\alpha \rightarrow w\gamma\alpha \rightarrow^* wy$$

takich, że $FIRST_k(x) = FIRST_k(y)$, mamy $\beta = \gamma$

“Jeżeli pierwszych k symboli wyprowadzalnych z A jest wyznaczone jednoznacznie, to także jednoznaczne jest, która produkcja dla A musi być zastosowana w wyprowadzeniu lewostronnym.”

Zbiory *SELECT*

Definicja

$$SELECT_k(A \rightarrow \alpha) = FIRST_k(\alpha \cdot FOLLOW_k(A))$$

$$SELECT(A \rightarrow \alpha) = SELECT_1(A \rightarrow \alpha)$$

Niech $FIRST'(\alpha) = FIRST(\alpha) \setminus \{\#\}$. Zauważmy, że

- jeśli $\alpha \rightarrow^* \epsilon$, to

$$SELECT(A \rightarrow \alpha) = FIRST'(\alpha) \cup FOLLOW(A)$$

- jeśli $\alpha \not\rightarrow^* \epsilon$

$$SELECT(A \rightarrow \alpha) = FIRST(\alpha) = FIRST'(\alpha)$$

Gramatyki silnie LL(k)

Definicja

Gramatyka jest silnie LL(k), jeśli dla każdej pary (różnych) produkcji $A \rightarrow \alpha$, $A \rightarrow \beta$ ich zbiory $SELECT_k$ są rozłączne.

- Dla gramatyk silnie LL(k) łatwo zbudować parser top-down.
- Każda gramatyka silnie LL(k) jest też LL(k).
- Każda gramatyka LL(1) jest silnie LL(1).

Wniosek: gramatyka jest LL(1) wtw gdy dla każdej pary (różnych) produkcji $A \rightarrow \alpha$, $A \rightarrow \beta$ ich zbiory $SELECT$ są rozłączne.

Problemy

Gramatyka nie jest LL(1) jeśli zawiera zbiory produkcji postaci

$$A \rightarrow \alpha\beta \mid \alpha\gamma$$

lub produkcje postaci

$$A \rightarrow A\beta$$

W drugim przypadku parser się nie zatrzyma!

Gramatykę, w której występują te problemy możemy często przekształcić do równoważnej gramatyki LL(1).

Lewostronna faktoryzacja

Pierwszy problem możemy rozwiązać “wyłączając przed nawias” wspólne początki produkcji:

$$A \rightarrow \alpha\beta \mid \alpha\gamma$$

zastępujemy przez

$$A \rightarrow \alpha Z$$

$$Z \rightarrow \beta \mid \gamma$$

gdzie Z jest świeżym nieterminalem.

Eliminacja lewostronnej rekursji

Zbiór produkcji

$$A \rightarrow A\alpha \mid \beta$$

zastępujemy

$$A \rightarrow \beta R$$

$$R \rightarrow \alpha R \mid \varepsilon$$

Na przykład, dla gramatyki

$$E \rightarrow E + T \mid T$$

otrzymujemy gramatykę

$$E \rightarrow TR$$

$$R \rightarrow +TR \mid \varepsilon$$

Wyliczanie FIRST

Dla $t \in T$ mamy $FIRST(t) = \{t\}$.

Dla $A \in N$, $A \rightarrow \alpha_1 \mid \dots \mid \alpha_n$ mamy:

$$FIRST(A) = FIRST(\alpha_1) \cup \dots \cup FIRST(\alpha_n)$$

Dla $A \rightarrow X_1 \dots X_n$

- $FIRST(A) \supseteq FIRST'(X_1)$
- $X_1 \rightarrow^* \varepsilon \Rightarrow FIRST(A) \supseteq FIRST'(X_2)$
- $X_1 X_2 \rightarrow^* \varepsilon \Rightarrow FIRST(A) \supseteq FIRST'(X_3)$
- ...
- $X_1 X_2 \dots X_n \rightarrow^* \varepsilon \Rightarrow \# \in FIRST(A)$

Prosty algorytm: zgodnie z powyższymi regułami powiększamy zbiory FIRST tak długo, jak któryś ze zbiorów się powiększa (obliczamy najmniejszy punkt stały).

Proste wyliczanie zbiorów FIRST

```
first :: Grammar -> Symbols -> Symbols
first g sy = maybeAddEot $ first' g sy where
    maybeAddEot ss | nullable g sy = EOT:ss
                  | otherwise = ss
first' :: Grammar -> Symbols -> Symbols
first' g sy = go [] sy where
    go _ [] = []
    go v (h:t)
        | h `is_terminal` g = [h]
        | nullable_nt g h = go (h:v) t ++ goNT v h
        | otherwise = goNT v h
    goNT v h
        | h `elem` v = [] -- go v t
        | True = [s | nt <- rhs_nt g h, s <- go (h:v) nt]
rhs_nt :: Grammar -> Symbol -> [Symbols]
-- lista prawych stron produkcji dla danego symbolu
```

Wyliczanie FOLLOW

Dla każdego $A, X \in N$, $a \in T$, $\alpha, \beta \in (N \cup T)^*$ mamy:

- $A \rightarrow \alpha X a \beta \in P$, to $a \in FOLLOW(X)$.
- $A \rightarrow \alpha X \in P$, to $FOLLOW(A) \subseteq FOLLOW(X)$
- $A \rightarrow \alpha X \beta \in P$, to $FIRST'(\beta) \subseteq FOLLOW(X)$
- $A \rightarrow \alpha X \beta \in P$, $\beta \rightarrow^* \varepsilon$ to $FOLLOW(A) \subseteq FOLLOW(X)$
- $\# \in FOLLOW(S)$ dla symbolu startowego S .

Prosty algorytm: zgodnie z powyższymi regułami powiększamy zbiory FOLLOW tak długo, jak któryś ze zbiorów się powiększa (obliczamy najmniejszy punkt stały).

Przykład

$E \rightarrow E + T$	$\text{SELECT}(E \rightarrow E + T) = \text{FIRST}(E) = \text{FIRST}(T)$
$E \rightarrow T$	$\text{SELECT}(E \rightarrow T) = \text{FIRST}(T) = \text{FIRST}(F)$
<hr/>	
$T \rightarrow T * F$	$\text{SELECT}(T \rightarrow T * F) = \text{FIRST}(T) = \text{FIRST}(F)$
$T \rightarrow F$	$\text{SELECT}(T \rightarrow F) = \text{FIRST}(F) = \{(\mathbf{a})\}$
<hr/>	
$F \rightarrow (E)$	
$F \rightarrow \mathbf{a}$	

Gramatyka nie jest LL(1).

Transformacja do postaci LL(1)

$$E \rightarrow E + T \mid T \quad T \rightarrow T * F \mid F \quad F \rightarrow (E) \mid \mathbf{a}$$

Usuwamy lewostronną rekursję:

$$E \rightarrow TE' \quad E' \rightarrow +TE' \mid \varepsilon \quad T \rightarrow FT' \quad T' \rightarrow *FT' \mid \varepsilon$$

$$E \rightarrow TE' \quad \text{niepotrzebne SELECT}$$

$$E' \rightarrow +TE' \quad \text{SELECT}(E' \rightarrow +TE') = \{+\}$$

$$E' \rightarrow \varepsilon \quad \text{SELECT}(E' \rightarrow \varepsilon) = \text{FOLLOW}(E') = \{), \#\}$$

$$T \rightarrow FT'$$

$$T' \rightarrow *FT' \quad \text{SELECT}(T' \rightarrow *FT') = \{*\}$$

$$T' \rightarrow \varepsilon \quad \text{SELECT}(T' \rightarrow \varepsilon) = \text{FOLLOW}(T') = \{+,), \#\}$$

$$F \rightarrow (E) \quad \text{SELECT}(F \rightarrow (E)) = \{(}$$

$$F \rightarrow \mathbf{a} \quad \text{SELECT}(F \rightarrow \mathbf{a}) = \{\mathbf{a}\}$$

Metoda zejść rekurencyjnych

Metoda tworzenia parsera top-down jako zbioru wzajemnie rekurencyjnych funkcji:

- 1 przekształcamy gramatykę do postaci LL(1)
- 2 liczymy zbiory SELECT
- 3 (wersja ortodoksyjna)
dla każdego nieterminala A piszemy osobną, rekurencyjną funkcję A.

Funkcja A rozpoznaje najdłuższy ciąg terminali (leksemów) wyprowadzalny z A.

Styk z analizatorem leksykalnym

Niezmiennik

Zawsze mamy jeden nie zużyty leksem;

Funkcja startując ma już wczytany leksem, po jej zakończeniu na wejściu jest pierwszy leksem nie należący do ciągu wyprowadzonego z A.

Zachowanie niezmiennika jest kluczowe dla poprawności.

Styk z analizatorem leksykalnym:

- bieżący leksem (tu: `lexem`)
- funkcja pobierająca następny leksem (tu: `next()`)

Przy starcie analizatora musimy mieć gotowy pierwszy leksem

Ogólny schemat

```
void A() {
    switch(lexem) {
        case L: // dla L w SELECT(A->X1...Xk)
                dla kolejnych Xi wykonuj:
                    jeśli Xi jest terminalem:
                        if(lexem==Xi) next();
                        else błąd: oczekiwano Xi;
                    jeśli Xi jest nieterminalem:
                        Xi();
                break;
        case ...
        default:
            błąd: oczekiwano jednego z: ...
    }
}
```

Przykład

```
void expect(Lexem l) {
    if(l==lexem) next(); else błąd ...
}
void E(){ // E -> T E1
    T(); E1();
}
void F() { // F -> (E) | num
    switch(lexem) {
        case lewias:
            next(); E(); expect(prawias); break;
        case num: next(); break;
        default: błąd
    }
}
```

Przykład c.d.

```
void E1() { // E1 -> + T E1 | epsilon
    if (lexem == plus) {
        next(); T(); E1();
    }
}
```

Jeśli $\text{lexem} \neq \text{plus}$ oraz $\text{lexem} \notin \{\text{prawias, koniec}\}$ czyli $\text{SELECT}(E1 \rightarrow \epsilon)$, to już wiadomo, że błąd.

Ale dla ϵ -produkcji byłaby to nadgorliwość; błąd i tak zostanie wykryty w tym samym miejscu przez funkcję oczekującą konkretnych terminali.

Wersja pragmatyczna

Zakładając, że mamy już gramatykę LL(1) i policzone zbiory SELECT:

- 1 dla każdego nieterminala tworzymy graf składniowy; rozgałęzienie odpowiada wyborowi produkcji, zatem zbiory SELECT służą wyborowi drogi.
- 2 Sklejamy grafy, aby zmniejszyć ich liczbę, a przez to i liczbę wywołań funkcji.
- 3 Zastępujemy rekursję ogonową przez iterację.
- 4 Dla każdego grafu piszemy funkcję; graf jest schematem blokowym takiej funkcji i wystarczy go starannie zakodować.

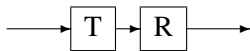
Przykład

Gramatyka:

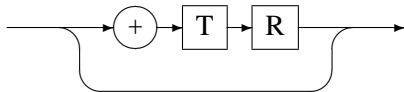
$$E \rightarrow TR \quad R \rightarrow +TR \mid \varepsilon$$

Grafy składniowe:

E

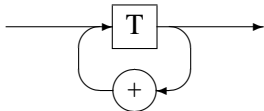

R

Po połączeniu grafów i zastąpieniu rekursji ogonowej iteracją:

E

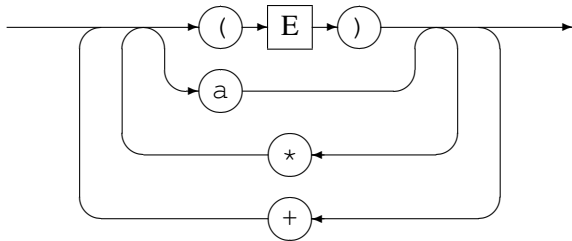


```
for(int stop=0;!stop;) {  
    T();  
    if(lexem==PLUS)  
        nextLexem();  
    else  
        stop=1;  
}
```


Po sklejeniu wszystkich diagramów:

E

Obsługa błędów

Fakt

W metodzie LL(1) błąd zostanie wykryty dla pierwszego symbolu a t.ż. (o ile wcześniej wczytano α), αa nie jest prefiksem żadnego słowa z $L(G)$.

- Znamy jedynie **miejsce wykrycia** i **objawy** błędu a nie sam błąd
- Każdy sposób obsługi błędu może spowodować **lawinę** (pozornych) błędów.

Jak kontynuować analizę

- 1 Znaleźć możliwie małe poddrzewo zawierające błąd.
- 2 Pomiąć leksemy aż do końca tego poddrzewa (czyli do napotkania leksemu ze zbioru FOLLOW).

Na przykład:

```
void F() { // F -> (E) | num
    switch(lexem) {
        case lewias:
            next(); E(); expect(prawias); break;
        case num: next(); break;
        default:
            błąd(...);
            do {next();} while(!inFollowF(lexem));
    }
}
```

Budowa drzewa struktury

Zwykle dla wyjściowej gramatyki budowa drzewa struktury jest prosta: funkcje odpowiadające nieterminalom dają w wyniku węzeł odpowiedniego typu

$E \rightarrow E + T$ BinOp ('+', E(), T())

$E \rightarrow T$ T()

$T \rightarrow T * F$ BinOp ('*', T(), F())

$F \rightarrow \mathbf{num}$ Num(numvalue)

$F \rightarrow (E)$ E()

Budowa drzewa struktury a transformacje LL(1)

Faktoryzacja gramatyki:

$$E \rightarrow T + E \mid T$$

daje w wyniku:

$$E \rightarrow TR$$

$$R \rightarrow +E \mid \varepsilon$$

Jak zbudować drzewo dla R?

Jakiego w ogóle typu ma być funkcja dla R?

Kontynuacje na pomoc

Możemy zauważyć, że R jest **kontynuacją** T. Argumentem dla R będzie węzeł zbudowany przez T:

```
Exp E() {
    Exp e = T();
    return R(e);
}
Exp R(Exp e) {
    switch(lexem) {
        case PLUS: return BinOp('+', e, E());
        case ...: return e;
        ...
    }
}
```

Eliminacja lewostronnej rekursji

$$E \rightarrow E + T \mid T$$

staje się

$$E \rightarrow TR$$

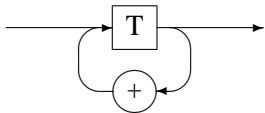
$$R \rightarrow +TR \mid \varepsilon$$

Czyli podobnie jak w poprzednim przypadku. Musimy tylko zadbać o zachowanie wiązania w lewo przy kodowaniu drugiej reguły:

```
Exp R(Exp e) {  
    switch (lexem) {  
        case PLUS: return R(BinOp('+', e, T()));  
        case ...: return e;  
        ...  
    }  
}
```

Budowa drzewa w wersji “pragmatycznej”

E


```
Exp E() {  
    Exp e = T();  
    while(lexem==PLUS) {  
        nextLexem();  
        e = BinOp('+', e, T());  
    }  
    return e;  
}
```

Procedury dla operatorów wiążących w prawo pozostawiamy w wersji rekurencyjnej (czyli tak jak w wersji “ortodoksyjnej”).

Analiza zstępująca w Haskellu

W Haskellu można programować imperatywnie, mając odpowiednią monadę:

```
class MonadError String m => LPM m where
  type Token m
  runLPM :: m a -> [Token m]
          -> Either String (a, [Token m])
  getLex :: m (Token m)
  nextLex :: m ()

expect c = do
  c' <- getLex
  if c == c' then return ()
             else throwError $ unwords
                               ["expected", [c], "got", [c']]

instance LPM Parser where ...
```

Zejęcia rekurencyjne w Haskellu

Wtedy dla fragmentu gramatyki

$$E \rightarrow TE' \quad E' \rightarrow +TE' \mid \epsilon$$

możemy napisać

```
pE :: P Exp
```

```
pE = pT >>= pE'
```

```
pE' :: Exp -> P Exp
```

```
pE' t = getLex >>= go where
```

```
  go '+' = do
```

```
    nextLex
```

```
    t2 <- pT
```

```
    pE' $ EAdd t t2
```

```
  go _ = return t
```

... ale może lepiej wykorzystać możliwości jakie daje język funkcyjny.

Kombinatory parsujące

Kombinatory (funkcje) reprezentujące elementarne parsery i sposoby łączenia parserów:

```
item :: Parser Char
(<|>) :: Parser a -> Parser a -> Parser a
sat :: (Char->Bool) -> Parser Char
char :: Char -> Parser Char
char x = sat (==x)
many, many1 :: Parser a -> Parser [a]
```

Sekwencjonowanie zwykle przy użyciu monad, np

```
do { m <- digit; n <- digit; return 10*m+n}
```

Nie wszystkie biblioteki używają monad, niektóre są oparte na `Applicative`

Kombinatory parsujące

Przy użyciu tych kombinatorów możemy np. dla gramatyki

```
Int :: Nat | '-' Nat
Nat ::= {digit}
```

Napisać parser(y):

```
pInt, pNat :: Parser Integer
pInt = pNat <|> negative pNat where
  negative :: (Num a) => Parser a -> Parser a
  negative p = fmap negate (char '-' >> p)

pNat = fmap (foldl (\x y -> 10*x+toInteger y) 0)
          pDigits
```

Ograniczanie niedeterminizmu

Ponieważ pełny niedeterminizm może prowadzić do wykładniczej eksplozji złożoności, operator wyboru $\langle | \rangle$ można uczynić deterministycznym (zadziała dla gramatyk LL(1)).

```
many, many1 :: Parser a -> Parser [a]
```

```
many p = many1 p <|> return []
```

```
many1 p = do { a <- p; as <- many p; return (a:as) }
```

Zauważmy, że kolejność argumentów operatora wyboru ma teraz znaczenie i **many** tak jak jest zdefiniowane da nam *najdłuższe* możliwe dopasowanie (przeważnie tego właśnie chcemy).

Parsec

Pakiet **parsec** (zainstalowany na students) dostarcza bibliotekę kombinatorów parsujących

```
import Text.ParserCombinators.Parsec

-- type Parser a = GenParser Char () a
-- Defined in Text.ParserCombinators.Parsec.Prim
-- parse :: GenParser tok () a -> SourceName -> [tok]
--       -> Either ParseError a

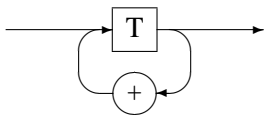
run :: Parser a -> [Char] -> Either ParseError a
run p s = parse p "(interactive)" s

pInt :: Parser Integer
pInt = negative pNat <|> pNat where
  negative :: (Num a) => Parser a -> Parser a
  negative p = fmap negate (char '-' >> p)
...

```

Parsec

E

Zamiast pętli Parsec oferuje kombinatory `chainl1`, `chainr1`

```
pExp, pT, pF :: Parser Exp
```

```
pExp = pT `chainl1` addop
```

```
pT = pF `chainl1` mulop
```

```
pF = ENum <$> integer <|> parens pExp
```

```
addop = do{ symbol "+"; return EAdd }  
       <|> do{ symbol "-"; return ESub }
```

```
data Exp = ENum Integer
```

```
         | EAdd Exp Exp | ESub Exp Exp
```

```
         | EMul Exp Exp | EDiv Exp Exp
```